

"עסקת אסירים" בחסות הקורונה: הזדמנויות, אתגרים והמלצות למדיניות נייר עמדה מאת אל"מ (מיל') מיכאל מילשטיין

20 באפריל 2020

כללי¹

השיח בנוגע ל"עסקת האסירים" בין ישראל לחמאס צובר בהדרגה תאוצה ומשקף חלון הזדמנויות ייחודי ומפגש אינטרסים קצר טווח שנכון יהיה לנצל מהר וביעילות.

בחסות הקורונה מחלחלת בקרב ממשל חמאס ברצועת עזה חרדה מפני התפשטות רחבה של הנגיף בתוך הרצועה, תרחיש שראשי חמאס כמו כלל הציבור העזתי יודעים, שאין ביכולתם לתת לו מענה (זאת בניגוד לחזות הבוטחת שמנסה חמאס להקרין תוך הבלטת מספר הנשאים הנמוך ברצועת עזה עד כה).

על רקע זה, משגרת חמאס בשבועות האחרונים מסרים בהירים מאי פעם לגבי נכונותה לקדם "עסקה" בתחום השבויים והנעדרים, תוך הצגתה יוזמה שנובעת - לפי הנרטיב שמנסה התנועה לבסס - מתוך דאגה למצב האסירים הפלסטינים בכלא הישראלי (חשש מהתפשטות נגיף הקורונה בקרבם).

לדעת המחבר יש לישראל אינטרס הומניטרי ואסטרטגי ראשון במעלה במניעת התפשטות הקורונה ברצועה, תרחיש שעלול בסבירות גבוהה להקרין על המציאות הביטחונית בזירה הזאת. לישראל יש גם אינטרס להימנע מתרחיש של התפשטות הקורונה בקרב האסירים הביטחוניים (כ-5000 במספר), תרחיש שיקרין על המציאות הביטחונית גם ברצועת עזה וגם באיו"ש. בין לבין, כאמור, מחויבת ישראל לבחון כיצד לנצל את המצב שהתהווה על מנת לקדם את נושא השבויים והנעדרים, הכולל העברת מידע אודות מצבם של שני אזרחים המצויים בידי חמאס והשבתם לידי ישראל, וכן החזרת שני חללי צה"ל שנהרגו במהלך מבצע "צוק איתן" ברצועה.

עמדת חמאס

מתוך סדרה ארוכה של ראיונות שהעניקו בכירי חמאס בשבועות האחרונים (בראשם אסמאעיל הניה, יו"ר הלשכה המדינית של התנועה ויחיא סנוואר, מנהיג התנועה ברצועת עזה), וכן ההודעות הרשמיות שפרסמה חמאס, ניתן ללמוד על קווי היסוד של "העסקה" בראייתה. חמאס מקפידה לנקוט במונח "ויתור חלקי", תוך הדגשה כי אין מדובר ב"עסקה הרחבה" שבמסגרתה יוחזרו שבויים וחללים תמורת שחרור רחב היקף של אסירים, ובראשם אלה ששחררו ב"עסקת שליט" (נובמבר 2011) ונעצרו ברובם שוב במהלך מבצע "שובו אחים" (מאי-יולי 2014).

¹ ראש הפורום ללימודים פלסטינים במרכז משה דיין באוניברסיטת ת"א ורכז פרויקט המאבק נגד אלימות ופשיעה בחברה הערבית בישראל במכון ה-INS. אל"מ במיל'. שימש עד 2018 כיועצו של מתאם פעולות הממשלה בשטחים, וקודם לכן כראש הזירה הפלסטינית באמ"ן. פרסם שלושה ספרים ועשרות מאמרים הנוגעים לנושא הפלסטיני בכלל ולניתוח המגמות האסטרטגיות במזרח-התיכון בכלל.

יחיא אלסנאר בראיון ב-2 באפריל לערוץ אלאקצא וסוכנות שהאב (חשבון הטוויטר של ערוץ אלאקצא, 3 באפריל 2020). לטענת אלסנאר מוכנה חמאס לעשות "ויתור חלקי" בנושא החיילים השבויים והנעדרים בתמורה לכך שהכיבוש [קרי, ישראל] ישחרר אסירים זקנים, חולים, נשים וקטינים.²

מכלל הרמזים, שמשגרת חמאס ניתן ללמוד כי היא נכונה להעביר מידע (כנראה ויזואלי) אודות מצבם של שני האזרחים בתמורה לשחרור של כאלף אסירים המצויים בקבוצת סיכון נוכח איום הקורונה (700 חולים, 200 קטינים, 60 זקנים וכ-40 נשים). לטענת גורמי חמאס מדובר בשחזור הדגם שננקט במקרה של גלעד שליט, אז הועברה קלטת המעידה על מצבו של החייל החטוף בתמורה לשחרור של כמה עשרות אסירות. בכל מקרה מדגישה החמאס כי לא תסכים ל"מחוות" מצידה רק בתמורה למהלכים אזרחיים כלפי הרצועה מבלי שיתלווה אליהם שחרור אסירים.

המלצה למדיניות ישראלית

על הצד הישראלי לפעול, כאמור, מתוך הבנה כי חלון ההזדמנויות לקידום "עסקה" מוגבל יחסית וניצב כל העת בצילו של משבר הקורונה. התפשטות רחבה של הנגיף עלולה להביא להידרדרות ביטחונית מהירה גם מבלי שהושלם מהלך בתחום השבויים והנעדרים (בכירי חמאס מרבים להכריז בהקשר הזה כי ישראל תהיה אחראית בלעדית להתפשטות הקורונה ברצועת עזה), ולעומת זאת הצלחה של חמאס לבלום כליל את ההתפשטות עלולה להפחית את המוטיבציה הנוכחית של התנועה לקדם "עסקה" (אם כי עדיין תישאר העילה של דאגה לשלום האסירים הפלסטינים).

ראשית, על ישראל לדבוק במהלך המו"מ כי התמורה של חמאס לסיוע אזרחי לצורך מאבק נגד הקורונה לא יתוכם רק להעברת מידע, אלא גם למהלכים המעשיים הנדרשים, קרי השבת האזרחים וחללי צה"ל המצויים בידי חמאס. בהקשר הזה יש לתבוע מחמאס הדדיות בנוגע לווידוא שלום האסירים: הבאת צוותי של הצלב האדום לבתי הכלא בישראל על מנת לעמוד על מצב האסירים, בתמורה לביקור דומה של נציגי הארגון את השבויים שבידי חמאס.

הדבר מחייב שינוי בהסכמה הישראלית בשנים האחרונות לנקוט פיצול בין ערוץ השיח אודות הסדרה אסטרטגית ברצועת עזה לערוץ המגעים בנושא השבויים והנעדרים. המשך פיצול שכזה עלול לגרום לכך שישראל תרחיב את הסיוע האזרחי שהיא מעניקה כבר עתה לרצועת עזה (העברת ציוד רפואי, כגון ערכות

² בהודעת חמאס בעקבות דברי אלסנאר הוזכר גם שחרור הנשים (אתר חמאס, 3 באפריל 2020).

בדיקה, וכן הכשרות לרופאים עזתים), מבלי שנרשמת התקדמות ממשית במגעים בנושא השבויים והנעדרים ומבלי שחמאס מבינה לעומק את הזיקה ההדוקה הקיימת מבחינת ישראל בין שני המסלולים.

שנית, על ישראל לנהל שיח מעמיק עם כלל הגורמים החיצוניים בעלי ההשפעה על חמאס, ובמיוחד אלה הפועלים כמתווכים (בראשם מצרים). זאת, לצורך הפעלת מנופי לחצים על התנועה, לרבות התניה של סיוע שמגיע מאותם הגורמים (בראשן קטר, האו"ם וייתכן שגם סעודיה, המחזיקה במעצר כמה עשרות פעילי חמאס מזה כשנה) בתמורה לנקיטת הגמשות במשא-ומתן.

שלישית, על ישראל לקדם מהלכים בתחום התודעה, בעיקר כאלה המכוונים כלפי האוכלוסייה העזתית. במסגרת הזאת, מומלץ לקדם שיח ישיר בין גורמים רשמיים הנתפסים כאמינים בזירה הפלסטינית לבין הציבור ברצועה, תוך הצגת הסיוע שהעניקה ומעניקה ישראל למען שימור מרקם החיים ברצועה בכלל והמאבק נגד הקורונה בפרט, ומנגד תיאור הסרבנות שבה נוקטת חמאס שגורמת למעשה להגבלת הסיוע החיצוני שמקבל הציבור העזתי.

רביעית, יש לבחון את ההשלכות הרחבות שיהיו למו"מ קל וחומר למימוש עסקה בזירה הפלסטינית. מהלך שכזה, כמו עסקת שליט לפני כעשור, עלולים לתרום לחיזוק דימויה ומעמדה של חמאס בזירה הפלסטינית כמי שמצליחה להניב הישגים אסטרטגיים ודואגת לשלום האסירים הפלסטינים, ומנגד לפגוע באלה של הרשות הפלסטינית. חשוב להשאיר את ראמאללה בתמונת המו"מ ולבחון איך והיכן ניתן לשלבה בו ואף להעניק לה יכולת להציג הישגים למול הציבור הפלסטיני (למשל שחרור חלק מהאסירים, במיוחד אלה שמוצאם מיהודה ושומרון, לידי הרשות ובאמצעות נציגיה).

העסקה הנוכחית יכולה להעניק הזדמנות למילוי פערים שהושמו בצד במהלך גיבוש ההסדרה (או "ההבנות" בלשון חמאס) בין ישראל לתנועה בחודשים האחרונים שממשיכה לשאת אופי מעורפל מאוד, ולפיכך גם לא יציב במיוחד. כדי להפוך את ההסדרה למהלך בעל תוכן אסטרטגי מגובש יהיה צורך, לצד קידום נושא השבויים והנעדרים, לשלב בו גם התניות לגבי המשך אכוונת פעילות טרור של התנועה מול זירות יהודה ושומרון ופנים ישראל (שנמשכת כל העת), ובמיוחד לחייב את חמאס לאכיפת מרות מלאה על כלל הפלגים ברצועת עזה, ובראשם הג'האד האסלאמי, שלפחות עד משבר הקורונה אותתו כי ההבנות אינן מחייבות אותם.

מימד הזמן כאמור הוא קריטי בהקשר של המגעים הנוכחיים. אם לא יקודמו משמעותית כבר בשבועות האחרונים עלולות להשתנות הנסיבות באופן כזה ששייב את שני הצדדים לנקודת הקיפאון העמוק שאפיינה את דיוני השבויים והנעדרים עד לפני פרוץ משבר הקורונה.